

ელენე მენაბდე-ჯობაძე, სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი
სიმონ ბურჭულაძე, სტუ-ს დოქტორანტი

რეზიუმე

Summary

სტატია იხილავს თანამედროვე სამეცნიერო ეკონომიკურ ლიტერატურაში ერთ-ერთ ფართოდ განხილულ თემას - სოციალური უთანასწორობისა და სიმდიდრის განაწილების შესახებ. მოცემულ საკითხებთან დაკავშირებით სხვადასხვა შეხედულება არსებობს. საკითხი აქტუალური და მნიშვნელოვანია. სოციალური უთანასწორობის გამომწვევი მიზეზებისა და წარმოქმნილი პრობლემების მოგვარების გზების კვლევა არის მოცემული სტატიის მიზანი. შემოსავალი და სოციალური მდგომარეობა განსაზღვრავს სოციალურ სტატუსსა და ადამიანის მომავალ შესაძლებლობას. სოციალური უთანასწორობა უარყოფითად მოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე, ადამიანის პერსპექტივებსა და მომავალზე. სოციალური უთანასწორობის ზრდის ტენდენციის შემთხვევაში მაღალია არასტაბილური გარემოს შექმნის, რევოლუციის და აშ. რისკი.

უახლესი სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით შემოსავლის უთანასწორობა წლების განმავლობაში იზრდება. სიღარიბის შემცირების მიზანი ეკონომიკური ზრდაა. მაგრამ სიღარიბის შემცირება არ ნიშნავს შემოსავლების უთანასწორობის შემცირებასაც, რადგან ეკონომიკური ზრდის შედეგად მიღებული სარგებლის დიდი ნაწილი სწორედ მდიდარ ადამიანებთან მიდის. შემოსავლების უთანასწორობის შემცირების ერთ-ერთი ბერკეტი ფისკალური პოლიტიკაა. სახელმწიფოს მიერ გაწეული დანახარჯები, გადასახადები და ფისკალური შემოსავლები მნიშვნელოვან კავშირშია უთანასწორობასთან. სახელმწიფოს მიერ ფინანსების მიმართვა ინფრასტრუქტურის განვითარებისკენ, არ ამცირებს სოციალურ უთანასწორობას. უთანასწორობა მცირდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფო სახსრები მიმართულია ჯანდაცვისა და განათლებისაკენ.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური თეორია, მაკროეკონომიკა, ეკონომიკური პოლიტიკა, ფისკალური პოლიტიკა, შემოსავლები, სოციალური უთანასწორობა, სიღარიბე, ეკონომიკური ზრდა, ადამ სმითი, თომას მალთუსი, კარლ მარქსი, ალექსის ტოკვილი, საიმონ კუზნეცი, თომას პიკეტი, დარონ ასემოლლუ, ჯოან რობინსონი, ჯოზეფ სტიგლიცი, ჯეისონ ფურმანი, ჯეიმს დევისი, ალბერტო ალესინა, რობერტო პეროტი.

Article reviews one of the most widely discussed topic in current scientific economic literature, social inequality and wealth distribution. There are different points of view about this topic. That's why article is actual and important. Main goal of this article is to research and study the reasons, which cause social inequality and to find solutions to the problems arising from it. Income and social conditions are main determinants of social status and future possibility. Social inequality has negative impact on economic growth of a country, human perspectives and future. If trend of growing inequality is maintained, it can cause revolution, unstable environment, risk and etc.

According to the latest statistical data, income inequality is growing annually. The aim of the poverty reduction is to increase economic growth, but poverty reduction not necessarily means decreasing income inequality, because the economic benefits, which are received from economic growth, are distributed among the wealthy people. One of the instrument for reducing income inequality is fiscal policy. Government spending, taxes and fiscal revenues have important connections to inequality. Government spending on infrastructure, does not affect and reduce social inequality. Only Government spending on education and health care can reduce inequality.

* * * * *

სხვადასხვა ფინანსური ჟურნალების უახლესი მონაცემების მიხედვით, მსოფლიოს ყველაზე მდიდარ ადამიანების 1%-ი უფრო მეტ შემოსავალს განაგებს, ვიდრე დანარჩენი მსოფლიოს მოსახლეობა ერთად ალებული. კაპიტალიზმის ჩამოყალიბების შემდეგ მუდმივად ხდება კაპიტალის კონცენტრაცია, რაც სოციალურ უთანასწორობას ქმნის. შემოსავლები მოსახლეობის ცხოვრებისა და ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დონის მაჩვენებელია. მას, სოციალური უთანასწორობის შესწავლაში, მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. შემოსავალი და სოციალური მდგომარეობა განსაზღვრავს სოციალურ სტატუსსა და ადამიანის მომავალ შესაძლებლობას. სოციალური უთანასწორობა უარყოფითად მოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე, ადამიანის პერსპექტივებსა და მომავალზე. სოციალური უთანასწორობის ზრდის ტენდენციის შემთხვევაში მაღალია არასტაბილური გარემოს შექმნის, რევოლუციის და აშ. რისკი.

სოციალური უთანასწორობა და სიმდიდრის განაწილება ერთ-ერთი ფართოდ განხილული თემაა თანამედროვე სამეცნიერო ეკონომიკურ ლიტერატურაში.

რაში. მოცემულ საკითხებთან დაკავშირებით სხვადასხვა შეხედულება არსებობს. თემა ძალზედ აქტუალური და მნიშვნელოვანია. სოციალური უთანასწორობის გამომწვევი მიზეზებისა და მის მიერ წარმოქმნილი პრობლემების მოგვარების გზების კვლევა არის მოცემული სტატიის ძირითადი მიზანი.

მე-18 საუკუნის ბოლოსა და მე-19 საუკუნის დასაწყისში, ინგლისსა და საფრანგეთში კლასიკური პოლიტიკური ეკონომია ჩაისახა. სიმდიდრის განაწილება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი იყო ამ პერიოდში. ყველა იაზრებდა, რომ რადიკალური ცვლილებები იყო მოსალოდნელი, რომელსაც ეკონომიკური ზრდა, ურბანიზაცია და ინდუსტრიული რევოლუცია აჩქარებდა.

თომას მალთუსი თავის ნაშრომში „ესე პოპულაციის პრინციპების შესახებ“ მსოფლიოს ძირითად პრობლემად ქარბ პოპულაციას და სიღარიბეს მიიჩნევდა. იგი გარკვეულწილად არტურ იუნგის ნაშრომს ეყრდნობოდა. მალთუსი სიღარიბის მიერ გამოწვეულ მძიმე შედეგებიდან გამოყოფს მოსახლეობის დეჰუმანიზაციას. სიღარიბე იწვევს ყოველდღიურ ნერვიულობასა და შიმშილთან ბრძოლას, უარყოფითად მოქმედებს ადამიანების ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე, ადამიანებს აბოროტებს, ზოგიერთს კი ძალადობისკენ უბიძგებს. სიღარიბე ასევე მოქმედებს ადამიანების პოტენციალის რეალიზებაზე. მოსახლეობის დიდ ნაწილს არ აქვს განათლება, არ ძალუძთ თავიანთი ნიჭის ან უნარის განვითარება. ავტორი თვლის, რომ შობადობის ზრდა არ შეიძლება სიღარიბის გამომწვევი ძირითადი მიზეზი იყოს. მას კონტრარგუმენტად მოჰყავს ის, რომ ეკონომიკური ზრდა მჭიდრო დასახლებებში შეინიშნება და არა ცარიელ სოფლებში.

კარლ მარქსის მიხედვით, კაპიტალიზმი განწირულია, რადგან თავადვე მოიცავს საკუთარ ანტითეზას - პროლეტარიატს, რომელსაც „კაპიტალიზმის მესაფლავედ“ განიხილავს. კაპიტალიზმის შიგნით კონფლიქტმა განვითარების უფრო მაღალ დონემდე უნდა აიყვანოს საზოგადოება, რომელსაც მარქსი პირველ ეტაპზე სოციალისტურ, ხოლო საბოლოოდ კომუნისტურ საზოგადოებად მიიჩნევდა. მარქსის აზრით რევოლუციის მიზეზი სწორედ ქონებრივი და შემოსავლების უთანასწორობა იყო. დაბალი ფენის საზოგადოების წევრები ახდენენ რევოლუციას, რათა თავიდან მოიშორონ გაბატონებული ზედა ფენა. ის მიიჩნევდა, რომ კაპიტალიზმის პირობებში, უბრალო მშრომელი მოსახლეობისგან განსხვავებით, კაპიტალისტები უფრო და უფრო მეტი კაპიტალის კონცენტრირებას მოახდენენ, გაიზრდება უთანასწორობა საზოგადოებაში, რაც რევოლუციამდე მიგვიყვანს.

ალექსის ტოკვილის ჰიპოთეზის მიხედვით ეკონომიკურ გაუმჯობესებას რევოლუციამდე მივყავართ, რადგანა როდესაც ადამიანები დაინახავენ გაუმჯობესებების შესაძლებლობას, მათ მეტის სურვილი გაუჩნდებათ, აღარ მოისურვებენ ცუდი პირობებისა და გაღიზიანების ატანას და მხოლოდ რეალური, მყისიერი გაუმჯობესება დააკმაყოფილებთ. ამგვარად

ჩნდება რევოლუციის განზრახვა,

რამდენადაც მარქსისა და ტოკვილის მიერ გამოთქმული მოსაზრებები ერთმანეთს ეწინააღმდეგება, მათი უფრო ღრმად შესწავლა საჭირო. ჯეიმს დევისი თავის ნაშრომში ორივე მოსაზრებას იზიარებს. თუმცა თვლის რომ საჭიროა მათი გარკვეულ დროის მონაკვეთში წარმოდგენა. მისი აზრით, თუ ეკონომიკური ზრდა ხანგრძლივი დროის მონაკვეთში მიმდინარეობს, რევოლუციის რისკი უფრო მაღალია, რასაც მყისიერი გაუარესება მოსდევს.

საინტერესოა რატომ აქამდე არ ახდა მარქსის „წინასწარმეტყველება“? კეთილდღეობის შესახებ არსებობს ორი თეორია. მოცემული თეორიები გარკვეული დაშვებების შემთხვევაში მოქმედებენ. პირველი თეორიის მიხედვით ბაზარი თავისთავად კონკურენტული წონასწორობის ნერტილში მიდის, რაც გარკვეულწილად ადამ სმიტის „უჩინარი ხელის“ დამადასტურებელია. კეთილდღეობის მეორე თეორიის თანახმად, ნებისმიერი პარეტო ოპტიმუმი შესაძლოა ერთიანად, სიმდიდრის აღებით და გადანაწილებით, ხოლო შემდეგ ბაზრისთვის დამოუკიდებლად მოქმედების საშუალების მიცემით მივიღოთ. ამ ტრანსფერების გამოა, რომ დღევანდელ კაპიტალისტურ ქვეყნებში თავიდან აცილებულ იქნა კარლ მარქსის „აპოკალიფსური“ რევოლუცია. ეკონომიკაში შეუძლებელია რომელიმე პირის მდგომარეობის გაუმჯობესება სხვისი მდგომარეობის გაუარესების გარეშე, სწორედ სახელმწიფოს მიერ შემოსავლების გადანაწილებაა მნიშვნელოვანი ფაქტორი ეკონომიკური თუ პოლიტიკური სტაბილურობისა და წონასწორობის ნერტილის მისაღწევად, მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს მიღწეული პარეტო ოპტიმუმის სამართლიანობას.

ზემოაღნიშნული შეხედულება ეწინააღმდეგება კლასიკურ ეკონომიკურ პარადიგმას, რომლის მიხედვითაც საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ადამიანებს უნდა შეეძლოთ თავიანთი შრომის ნაყოფის მომკა, სხვებისთვის იძულებით გაყოფის გარეშე. სახელმწიფოს შეუძლია შემოსავლის გარკვეული ნაწილი აიღოს მდიდრებისაგან, მაგრამ უნდა გადაიხადოს შესაბამისი საფასურიც, რაც შემცირებულ წარმოებაში გამოიხატება.

ეს პრობლემა მნიშვნელოვანი იყო საბჭოთა კავშირსა და მსგავსი სოციალისტური ეკონომიკის ქვეყნებში. პრობლემის არსი იმაში მდგომარეობდა, რომ საბჭოთა მოქალაქეები ინიციატივისა და ახალი იდეების გამოხატვისადმი გულგრილები იყვნენ, რადგან ეს კოლექტივს ეხმარებოდა და არა მათ პირადად. მეორეს მხრივ, ევროპის ზოგიერთ ქვეყნებში, მაგალითად სკანდინავიაში, სახელმწიფო აქტიურად არის ჩართული შემოსავლების გადანაწილებაში. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ეკონომიკის 50%-ი სახელმწიფოს მიერ იმართება, ხალხი სიამოვნებას იღებს, როგორც მაღალი შემოსავლებით, ასევე ცხოვრების მაღალი დონით.

სიღარიბე ასევე ზემოქმედებს პოლიტიკურ დამოუკიდებლობასა და შედეგებზე. ღარიბი მოსახ-

ლეობა იძულებულია თავისი პოლიტიკური უფლება „მფარველებს“ მიჰყიდოს. მოცემული სიტუაცია კი საფრთხის ქვეშ აყენებს საზოგადოების დემოკრატიულ მოწყობას. სიღარიბის დაძლევის მთავარ საშუალებად განათლება მიიჩნევა. განათლება აძლევს ღარიბ მოსახლეობას უკეთეს მომავალსა და სოციალურ სტატუსს, ამცირებს გენდერულ დისკრიმინაციას.

ნობელის პრემიის ლაურეატის ჯოზეფ სტიგლიცისა და ჯეისონ ფურმანის მიხედვით, სოციალური უთანასწორობა შეიძლება გახდეს პოლიტიკური არასტაბილურობის მიზეზი, რაც მოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის შემცირებაზე.

ცნობილმა იტალიელმა ეკონომისტებმა ალბერტო ალესინამ და რობერტო პეროტიმ გამოავლინეს თუ როგორ უკავშირდება ერთმანეთს შემოსავლების უთანასწორობა, ეკონომიკური ზრდა და პოლიტიკური სტაბილურობა. მათი კვლევა ეყრდნობოდა 71 ქვეყნის 1960-1985 წლების სტატისტიკური მონაცემების ანალიზს. პოლიტიკური სიტუაციის გასაზომად გამოყენებულ იქნა ინდექსი, რომელიც მოსახლეობაში სოციალურ მლეღვარებას აღწერს. მათ დაადგინეს კავშირი საშუალო შემოსავლიანობას, პოლიტიკურ სიტუაციასა და ინვესტიციებს შორის. ინვესტიციებზე პოლიტიკური არასტაბილურობა უარყოფითად მოქმედებს, ხოლო საშუალო შემოსავლების მქონე ფენა პოლიტიკურ არასტაბილურობას ამცირებს. რაც უფრო მეტია საშუალო კლასის წარმომადგენელთა რაოდენობა ქვეყანაში, მით უფრო მდგრადია პოლიტიკური გარემო, ეს კი ნაკლებ სოციალურ უთანასწორობას ნიშნავს.

საიმონ კუზნეცი თავის ნაშრომში გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ ეკონომიკური განვითარების დასაწყისში, როდესაც საზოგადოების უმეტესი ნაწილი ღარიბია, შემოსავლის უთანასწორობა დაბალია. ხოლო ეკონომიკური ზრდის შემდეგ უთანასწორობა მატულობს, რადგან გამდიდრებას მხოლოდ მცირე ნაწილი ახერხებს. კუზნეცი ასევე ფიქრობდა, რომ ქვეყნის განვითარების გარკვეულ ეტაპზე უთანასწორობა კლებას დაიწყებდა, რადგან ყოველმხრივი ეკონომიკური განვითარება საზოგადოების ნებისმიერ წევრს ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების შანს აძლევს.

ფრანგი ეკონომისტი თომას პიკეტი განიხილავს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას, რომელიც უთანასწორობის განსხვავების ზრდას ეხება. მსოფლიოში მდიდრები უფრო მდიდრდებიან, მაშინ როცა ღარიბები ღარიბდებიან. ადამიანების უმდიდრესი ნაწილის 1%-ის ქონება უფრო მეტია ვიდრე 99%-ის. ავტორი ფიქრობს, რომ როდესაც კაპიტალის შემოსავლიანობა უფრო მეტია, ვიდრე ეკონომიკური ზრდა, მაშინ მემკვიდრეობით მიღებული სიმდიდრე უფრო ჩქარი ტემპებით შეიძლება გაიზარდოს ვიდრე გამომუშავებული. ის ასევე თვლის, რომ კაპიტალიზმი არის უთანასწორობის შექმნის მიზეზი. ეს სიმდიდრის აკუმულაციითაა გამოწვეული, რასაც იგი დემოკრატიასთან შეუსაბამოდ მიიჩნევს. თომას

პიკეტი თავის ნაშრომში კუზნეცის მრუდს იყენებს და მოცემულ აზრს არ ეთანხმება. იგი თვლის, რომ კუზნეცის მრუდი საპირისპიროდ მოძრაობს. თავისი თეორიის განსამტკიცებლად ეკონომიკურ ისტორიას ეყრდნობა და თვლის, რომ კაპიტალიზმის საწყისი წერტილი სწორედ უთანასწორობა იყო, ხოლო მე-20 საუკუნეში ეს უთანასწორობა უფრო გაღრმავდა. პიკეტი ასევე მიიჩნევს, რომ ეკონომიკური განვითარების გარკვეულ ეტაპზე ადამიანის უნარები, ტრენინგები და უფრო მეტად განათლებული სამუშაო ძალა დადებითად მოქმედებს თანასწორობის მიღწევის ახალ წერტილზე, მაგრამ ისინი ბათილდებიან დაბალი გადასახადებითა და სუსტი შრომითი ორგანიზაციებით.

დარონ ასემოლლუ და ჯოან რობინსონი თვლიან, რომ პიკეტის თეზისები ზედმეტად გამარტივებულია. ავტორები არ ეთანხმებიან შეხედულებას ეკონომიკური კანონების უსარგებლობის შესახებ, წარსული გამოცდილების ანალიზისა და მომავლის პროგნოზირების პროცესში, რადგან იგნორირებულია პოლიტიკური და ეკონომიკური ინსტიტუტების ცენტრალური როლი.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებულ ქვეყნების სტატისტიკურ მაჩვენებლებზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ შემოსავლის უთანასწორობა წლების განმავლობაში იზრდება. მოცემული ტენდენცია ყველაზე მეტად შეიმჩნევა ამერიკის შეერთებულ შტატებში. უთანასწორობის დონე მაღალია განვითარებად ქვეყნებშიც. სკანდინავიურ ქვეყნებში შემოსავლის უთანასწორობა საშუალოზე დაბალია. ასევე დაბალია სიღარიბისა და უმუშევრობის მაჩვენებელი. იშვიათია მაღალი შემოსავალი, მოსახლეობის ნაწილი სახელმწიფოსგან იღებს ტრანსფერებს, ხოლო პროგრესირებადი დაბეგვრის სისტემა უზრუნველყოფს ყველაზე მდიდარი ადამიანების უფრო მეტად დაბეგვრას.

აზიის განვითარების ბანკის პუბლიკაციის ავტორები თვლიან, რომ აზიაში სიღარიბის შემცირების მიზანი ეკონომიკური ზრდაა. ყველაზე ღარიბ მოსახლეობასაც ეძლევა მუშაობის შესაძლებლობა, რაც დადებითად მოქმედებს უთანასწორობის შემცირებაზე. მაგრამ სიღარიბის შემცირება არ ნიშნავს შემოსავლების უთანასწორობის შემცირებასაც, რადგან ეკონომიკური ზრდის შედეგად მიღებული სარგებლის დიდი ნაწილი სწორედ მდიდარ ადამიანებთან მიდის. შემოსავლების უთანასწორობის შემცირების ერთ-ერთ ბერკეტად ავტორები ფისკალურ პოლიტიკას განიხილვენ. სახელმწიფოს მიერ გაწეული დანახარჯები, გადასახადები და ფისკალური შემოსავლები მნიშვნელოვან კავშირშია უთანასწორობასთან. სტატისტიკური ანალიზის შედეგად პუბლიკაციაში მითითებულია, რომ სახელმწიფოს მიერ ფინანსების მიმართვა ინფრასტრუქტურის განვითარებისკენ, არ ამცირებს სოციალურ უთანასწორობას. უთანასწორობა მცირდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფო სახსრები მიმართულია ჯანდაცვისა და

განათლებისაკენ. ეს მიუთითებს, რომ შემოსავლის უთანასწორობა ქმნის სოციალურ ბარიერებს, რომლებიც აფერხებენ სოციალურ მობილობას ერთი სოციალური ფენიდან მეორეში. განათლებისა და ჯანდაცვის სფეროში სახელმწიფოს ჩარევა გარკვეულწილად ბარიერებს ხსნის და დაბალი შემოსავლის მქონე პირებს ადეკვატური განათლებისა თუ ჯანდაცვის მიღების საშუალებას აძლევს. რაც თავის მხრივ ზრდის სოციალურ კაპიტალს, გრძელვადიან პერიოდში ამცირებს სოციალურ უთანასწორობას და ღარიბ მოსახლეობას წარმატების შესაძლებლობას აძლევს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Malthus T, *Essat of the Principles of Population*, London 1798.
2. Furman J, Stiglitz J, *Economic Consequences of Income Inequality*, Federal Reserve Bank of Kansas:
3. Kuznets S., *Economic Growth and Income Inequality*, *The American Economic Review*, Vol. XLV, 1955.
4. Pikkety T. *Capital In the twenty-first century*, Cambridge, 2014
5. Acemoglu D., Robinson J., *The Rise and Decline of General Laws of Capitalism*, MIT, 2014.
6. OECD Publication, *Income Inequality, The Gap between Rich and Poor*. OECD iLibrary, 2015.